

Kirjandi hindamisjuhend

Üldnõuded

- Eksaminand valib ühe kirjutamisülesande neljast ning kirjutab selle põhjal arutleva kirjakeelse sidusa teksti, milles ta esitab probleemi(d), analüüsib seda (neid), põhjendab oma seisukohti ning teeb järelduse(d).
- Õpilane pealkirjastab oma kirjandi.
- Kirjandis võib õpilane kasutada kirjutamisülesandega seotud alustekste, kuid nende kasutamine ei ole kohustuslik.
- Kirjandi pikkus on ~400 sõna.
- Eksamitöö peab olema kirjutatud loetava käekirjaga, käekirja tõttu ebaselged kohad tõlgendatakse veana.
- Õpilasel on lubatud kirjandi kirjutamisel kasutada abivahendina õigekeelsussõnaraamatut.

Sisu (Tulemus korrutatakse teguriga 5)		Õigekiri (Tegur 4)	Sõnavara/stiil (Tegur 2)		Vorm/ülesehitus (Tegur 1)		
5	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Tekstist ilmneb kirjutaja üldistusvõime. - Kirjutaja oskab väga hästi analüüsida ja argumenteerida.	5	0–2 õige-kirja-viga	5	- Teksti sõnastus on selge, ladus, täpne ja isikupärane. - Sõnavara on rikkalik. - Tekstis on üks kerge stiiliviga.	5	- Tekst on ülesehituselt sisulis-vormiline tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on loogiline ja täpne. - Tekst on sidus. - Tekst on vormistatud korrektselt.
4	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on põhjalik. - Kirjutaja oskab hästi analüüsida ja argumenteerida.	4	3–4 õige-kirja-viga	4	- Teksti sõnastus on selge ja ladus. - Sõnavara on mitmekülgne. - Tekstis on paar kerget stiiliviga.	4	- Tekst on ülesehituselt tervik. - Teksti liigendamine lõikudeks on üldiselt loogiline. - Tekst on sidus. - Tekst on vormistatud korrektselt.
3	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil. - Tekst on arutlev. - Probleemikäsitus on piisav. - Kirjutaja oskab analüüsida ja argumenteerida. - Väiteid ei ole alati piisavalt põhjendatud.	3	5–6 õige-kirja-viga	3	- Teksti sõnastus on üldiselt ladus, kuid kohati konarlik ja ühekülgne. - Sõnavara on piisav. - Tekstis on mõni kerge stiiliviga ja paar rasket stiiliviga.	3	- Tekst on ülesehituselt tervik, kuid esineb vigu teksti liigendamisel lõikudeks (nt teksti lõikude proportsioonid ei ole alati põhjendatud jms). - Lõikudevaheline sidusus on kohati nõrk. - Teksti vormistus on üldiselt korrektne.
2	- Tekst põhineb eksamiülesandes esitatud probleemil, kuid esineb üksikuid kõrvalekaldeid. - Tekst on arutlev, - Probleemikäsitus on pealiskaudne. - Analüüs on pinnaline ning argumentatsioon on väheveenev. - Tekstis liialdatakse tsitaatide, refereeringute ja/või näidetega. - Esineb üksikuid faktivigu.	2	7–8 õige-kirja-viga	2	- Teksti sõnastus on konarlik ja ühekülgne, kuid arusaadav. - Tekst on üldsõnaline. - Tekstis on palju kergeid stiilivigu ja mõni raske stiiliviga.	2	- Teksti ülesehituses on vastuolud (nt alguse venitatus, välja arendamata või liiga pikk lõpetus, mitmekordne algus või lõpetus jms). - Tekst ei ole kohati sidus. - Teksti vormistuses on puudujääke.
1	- Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile üldjoontes. - Tekst on jutustav-arutlev. - Probleemikäsitus on lünklik. - Analüüs on puudulik, jutustamine domineerib analüüsi ja argumentatsiooni üle. - Esineb küsitavusi ja faktivigu. - Näited ei ole temaga piisavalt seotud.	1	9–10 õige-kirja-viga	1	- Teksti sõnastus on algeline ning kohati raskesti mõistetav. - Sõnavara on piiratud. - Tekstis on palju raskeid stiilivigu.	1	- Teksti ülesehitus on ebaloogiline (nt teksti algus ja lõpetus on käsitletava probleemiga nõrgalt seotud, teksti mõni osa ei täida sellele pandud ülesandeid jms). - Tekst ei ole kohati sidus. - Teksti vormistuses on puudujääke.
0	- Tekst vastab eksamiülesandes esitatud probleemile vaid osaliselt, st suurem osa mõttearendusest ei põhine ette antud probleemil. - Tekst on lühem kui 300 sõna.	0	11 või enam õige-kirja-viga	0	- Tekst on tühisõnaline ning raskesti mõistetav. - Stiil ei sobi käsitletava probleemiga. - Tekstis on 10 või enam stiiliviga.	0	- Tekst ei ole ülesehituselt tervik (nt teksti mõni osa (pealkiri, sissejuhatus, arendus, lõpetus) puudub). - Tekst ei ole sidus. - Teksti vormistuses on suuri puudujääke.

Kogu kirjand hinnatakse 0 punktiga, kui see ei põhine eksamiülesandes esitatud probleemil.

Kogu kirjand hinnatakse 0 punktiga, kui see ei põhine eksamiülesandes esitatud probleemil.

Vigade märkimine ja kokkuarvestamine

Eksamitöös märgitakse vigu järgmiselt:

- I – ortograafiaviga;
- V – interpunktsiooniviga;
- S – stiiliviga;
- ? – küsitavus, faktiviga;
- ✓ – sõna või lauseosa puudub;
 - taandrida.

Kõik vead on täisvead.

Üheks veaks arvestatakse samas sõnas või morfoloogilises vormis korduvad vead (nt *tegematta* ja *lugematta*; *läind* ja *teind*; *kirjutus laud* ja *tarvitamis juhend*), lause lõpumärgi korduv ärajätmine, ütte või järellisandi koma(de) korduv ärajätmine jms; sama lausetarindi puhul (üte, lisand, kiil, otsekõne jms) korduvalt ära jäetud või ülearune märgipaar.

Stiilivigade märkimine

Kirjandi stiilivead liigitatakse hindamisel **kergeteks** ja **rasketeks**.

Üldjuhul käsitatakse stiili hindamisel veana järgmisi eksimusi:

Sõnavalikuvead

1. Argikeelsus – sõnavaras, fraasides, morfoloogilistes vormides. Näiteks:

- Inimestele **lähevad peale** katastroofid, õnnetused, vargused ja petmised.
- **Tegelt** teisi maha tehes upitatakse ju iseennast.
- Ta oli järjekordselt **miski jamaga** hakkama saanud.

2. Paronüümiast johtuvad sõnavalikuvead: *järele* – *järgi*, *õieti* – *õigesti*, *enne* – *ennem*, *vahel* – *vahest*, *tänu* – *tõttu* jms äravahetamine. Näiteks:

- Seega tuleb **ennem** ikka hästi läbi mõelda, mida sa tahad teha või kelleks saada.
- **Tänu** oma kaardilugeja hukkamisele.

3. Liiasus, ebaõnnestunud sõnavalik või vales tähenduses kasutatud sõna. Näiteks:

- **Vähem olulisem** ei olnud ka see ...
- Majanduse kasvu oli tollal võimatu **ette prognoosida**.
- Neis riikides on **hästitasustatud palgad**.
- Muusika on minu arvates kõige suurepärasem **leiutis**, mida inimestel on õnnestunud **avastada**.

4. Sõnakordused. Näiteks:

- **Rahvas** teostab oma võimu **rahva** poolt valitud esindajate kaudu. **Rahval** on sõna- ja mõttevabadus.
- Eriti raskeks teebki iseenda ja oma osa leidmine **selest** tervikust **see**, et meid ümbritseb palju halba. Kuigi **see** on vähem tähtis, kui kõik muu, ei saa **seda** vältida.

5. Kantseliidi, aga ka moesõnade ja -väljenditega liialdamine (nt *mitmed*, *antud*, *täna* *sel päeval*, *paika panema*, *üldjuhul*, *praktiliselt* jt) ja muu sobimatu sõnakasutus. Näiteks:

- **Hetkel** on seda märgata **teatud** isiku populismiga.
- Armastatu kaotamine võib aga olla valusaim **asi**.
- Eksamid on juba **suht** lähedal.

6. Modaalsõnadega liialdamine: *just*, *justkui*, *suhteliselt*, *oluliselt*, *praktiliselt*, *üpriski* jt. näiteks

- Demokraatlik valitsemisviis on kehtinud **oluliselt** kauem ja on end **üpriski** hästi õigustanud.
- „Kollaste” ajalehtede toimetajatel on **justkui** tavaks, tungida inimeste eraellu ning lahata seda privaatsel tasandil. Jms.

Vormivalikuvead ja morfosüntaktilised eksimused

1. Otstarbe või vahendi tähenduses kasutatud kaassõna läbi. Näiteks:

- **Läbi** kunsti tunnetasid inimesed jumala hiilgust juba antiikajal.
- Maailm avarduv inimesteni **läbi** kirjanduse.

2. Loogilise mitmuse kasutamine ainsuse asemel. Näiteks:

- Sellise elukutse valinud inimene peab arvestama, et **vääritikäitumisi** rahvas andeks ei anna.
- Traditsioonid annavad inimestele kindlustunde, et **osad** väärtused on alalised.
- **Enamustel juhtudel** jäävad siis kannatajaks lapsed.

3. Liialdamine poolt-tarindiga. Näiteks:

- Seintel olevad maalid kujutavad meistriteoseid, mis on valmistatud kuulsate kunstnike **poolt**.
- Eriliselt hoian pöialt veel Kristina Šmigunile, kes rahva **poolt** on ristitud kui Kikuks.

4. Eksimused morfoloogiliste vormide kasutuses, nt ajavormide ühtsuse rikkumine või ainsuse ja mitmuse läbisegi kasutamine ühe lause või lõigu piires. Näiteks:

- Selles tuntud teoses **ei** sallinud kõster õpilasi. Ometi **peab** ta nad välja kannatama.
- Kõikide inimeste **saatused** on erinevad ning igaüks saab **seda** ka ise kujundada.
- Igale **inimesele** on antud elada meie maailmas **võrdsetena** koos teistega.

5. saama-tulevik (aktiivse tegevuse puhul). Näiteks:

- Ta **saab** hästi **hoolitsema** oma pere eest.
- Pärast seda **saavad** olukorrad arenema suurriikidele meelepärasel suunas.

Lausestusvead

1. Seoseta laused või nõrk seos lausete vahel. Näiteks:

- Kunst kingib meile õnne, elutarkust ning armastust millegi vastu ja see miski täiendab meie elu niivõrd, et me suudame elus edasi minna. „Kõige aeglasem inimene, kes ei kaota eesmärki silmist, liigub kiiremini kui see, kes hulgub sihita ringi.” (G. E. Lessing) Meil kõigil peab olema eesmärk, et kuhugi püüelda ja jõuda.

2. Loogikavead lausestuses. Näiteks:

- **Käest-kätte** levivad edasi ka muud **mõtted**.
- Kirjameeste **kirjutistest** sünnivad väga head **teosed**, mis määravad ka **paljude kirjanike saatused**.

3. Sõnajärjeksimused – neutraalses väitlauseis öeldis lause lõpus vms. Näiteks:

- **Tihti oma tahtmise saavutamiseks** aetakse kindlat jonnini ning tulemused ei pruugi olla sellised nagu me sooviksime.
- Seeläbi vanamees ilmselt **teistele rõõmu teha lootis**.

4. Nn hakitud stiil. Näiteks:

- Noorel on tarvis otsustada, mis on õige, mis vale. Teha valikud ja leppida tulemustega, mis moodustavad elutee.
- Praegu võib käsi määrimata, ühe ainsa nupule vajutamisega maapealt pühkida linnu, isegi terveid riike. Mis hävitab paljude elutöö.

5. Nn sina-stiil, mis on omane jutustavale tekstile ega sobi sellisena arutlevasse kirjandisse. Näiteks:

- Seitse aastat tagasi oli kõva sõna kui **sa** suhtlesid jututubade kaudu.

6. Kujunditega liialdamine, sobimatute kujundite kasutamine, ilukõnelisus, mis varjab mõtte. Näiteks:

- Nii, nagu viis sinine vesi meilt sõjaaastail kirjanikke naaberaladele, toob ta praegu asemele rikkaid turiste, kelle südamed on eestlaste elu ja kultuuri tutvustajad mujal maailmas.
- Kord elu jooksul võib see maagiline tunne meid jalult niita.

7. Nominaalstiiliga liialdamine. Näiteks:

- Enesekindlus on **abistav** tegur eesmärkide **saavutamisel tekkivate probleemide lahendamiseks**.

8. Kokkukuuluvate fraaside eraldamine kõrvallausega. Näiteks:

- Seoses uute **meetodite**, mis olid efektiivsemad, **kasutuselevõtuga** suurenes töö tootlikkus.
- Miks peab naerma inimesele kõige kaunimate **tunnete ja mõtete**, mis on teada vaid asjaosalistele, **üle**?

9. Asesõnaga väljendatud viitesuhe, mis jääb ebamääraseks või tekitab vääraseose. Näiteks:

- Nii lubab **ta** sõjast naastes, et **ta** hoolitseb **tema** eest.
- Suurem osa tähelepanust on pööratud **sellele**, mida võib silmaga näha, kuid kui mõtlema hakata, ei olegi **need** sugugi tähtsad.
- Eneseteostus ja **selle** hind – kõik **neid** mõjutavad tegurid. **See** võib-olla, kas naise ilu probleemid ja **sellega** kaasnevad väärted, või üldsegi **nendega** seonduvad kõik võimalikud probleemid.

10. Väljajätud. Näiteks:

- Kui laps võib teisele lapsele öelda, mida ta temast arvab ja mis talle ei meeldi. Täiskasvanu eas ei ole kombeks, sest pole viisakas. Isegi kui tegelikult mõtleb inimesest vaid halba.
- Seal ei pea, ega tohigi meeste arvates naised tööd teha.
- Kas ainuüksi ühest mehest piisab ja sõltub Eesti püsimine?

11. Tarbetu emotsionaalsus ja üleskutsete esitamine. Näiteks:

- Miks raisata oma aega tühja-tühja peale? Parema leia endale oma huvid ja oma tee, kuidas elada!
- Mis siin üldse positiivset saab olla, kui Euroopa Liidus olev riik on pankroti äärel?

12. Liigsõnalisus. Näiteks:

- Alati on ka kindlasti neid, kes arvavad üldse midagi kolmandat või jäävad neutraalseks. Eks see ole iga inimese oma arvamus, aga iga laps peaks oskama enda eest välja astuda, kes siis vähemal määral ja kes suuremal määral.
- Kui seda teemat hakata käsitlema, tuleb kahjuks päevavalgele rohkem ainult sallimatus. Tuleb aga ka rõhuda sellele, et ühiskonnas leidub ka väga palju sallivaid ja häid inimesi.

NB! Olenevalt autori taotlustest võib stiilivea mõiste muutuda. Stiilivigu hinnatakse lähtudes igast konkreetsest eksamitööst.

Vaegkirjutaja kirjandi hindamisest

Kirjandi hindamise kriteeriumid ja nõuded on kõigile õpilastele samad.

Vaegkirjutaja kirjandi sisu, sõnavara/stiili ning vormi/ülesehitust hinnatakse üldistel alustel.

Vaegkirjutaja õigekirja hinnatakse diferentseeritult, arvestades vaid düsgraafiast mittetulenevaid vigu.

Vigadeks ei loeta ning eksamitöö servale ei märgita eksimusi

- pika täishääliku (nt **koli** taga *pro kooli* taga);
- ülipika täishääliku (nt vaatas **male** *pro* vaatas **maale**);
- pika suluta kaashääliku (nt lõi **kana** ära *pro* lõi **kanna** ära);
- ülipika suluta kaashääliku (nt läks **lina** *pro* läks **linna**);
- lühikese sulghääliku (nt **tupa** *pro* **tuba**, **tulep** *pro* **tuleb**);
- pika sulghääliku (nt **kukked** *pro* **kuked**, **olematta** *pro* **olemata**);
- ülipika sulghääliku (nt **koti** *pro* **kotti**, **kõikki** *pro* **kõiki**) kirjutamisel.

Vaegkirjutaja kirjandi hindamisel kirjutatakse hindamisprotokolli märkus „Düsgraafia, hinnatud diferentseeritult“.

Riigieksamitunnistusele märgitakse eksami tulemus täiendavate kommentaarideta.